

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПО СПРАВАХ ПРО ЗЛОЧИННІ ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Огляд місця події є однією з найпоширеніших слідчих дій, яка складається з пізнавальних та закріплюючих операцій слідчого, виконуваних на місці виявлення ознак вчиненого чи передбачуваного злочину з метою відшукування та закріплення слідів, предметів і інших об'єктів, що дозволяють встановити механізм події, яка відбулася, і встановити обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

В окремих випадках огляд передбачуваного або дійсного місця події має вирішальне значення для встановлення наявності чи відсутності підстав до порушення кримінальної справи. У зв'язку з чим кримінально-процесуальний закон допускає проведення цієї слідчої дії до порушення кримінальної справи. Загальні положення, рекомендації та етапи проведення цієї слідчої дії досить добре розроблені у науковій криміналістичній літературі [1], тому нами будуть розглянуті лише особливості її проведення у справах про порушення прав інтелектуальної власності.

Слідча практика свідчить, що від якості проведеного огляду багато в чому залежить успіх подальшого розслідування злочину. Це пояснюється, зокрема, тим, що до цілей огляду належить вирішення низки інформаційних завдань. До яких, насамперед, варто віднести завдання уявної реконструкції події, яка мала місце, відновлення її часової та логічної послідовності, ролі та дій учасників події та інших її елементів. Логічно змодельована картина злочину дозволяє висунути обгрунтовані версії та спланувати подальше розслідування. В основі реконструкції (моделювання) лежать дані опитування очевидців, результати огляду та фіксації матеріально-фіксованих наслідків злочинних дій, виявлення прихованих (невидимих) слідів, відеозапис та фотозйомка місця події, документи, які мають значення для огляду (креслення, плани, карти, схеми й ін.). Побудова, а точніше, відновлення картини злочину здійснюється при огляді місця події поступово, в міру виявлення та накопичення відомостей. При цьому, як правило, слідчий використовує власні криміналістичні знання (приміром, знання способів вчинення злочинів чи механізмів утворення тих або інших слідів), а також знання спеціалістів, які залучаються для участі у проведенні огляду.

По справах про порушення прав інтелектуальної власності в ході огляду місця події необхідно враховувати такі обставини:

- 1) як правило, початкові перевірочні заходи, у тому числі огляд місця події, проводять співробітники оперативних підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю до порушення кримінальної справи;
 - 2) обсяг об'єктів, які повинні бути оглянуті й вилучені, значний: від декількох десятків до декількох тисяч компакт-дисків чи касет, пакувальні і поліграфічні матеріали, устаткування для тиражування екземплярів контрафактної продукції, а також значна кількість документації;
 - 3) через специфіку аналізованих злочинів доцільна спеціальна підготовка особи, яка проводить дослідчу перевірку й розслідування в цілому, а також огляд місця події зокрема;
 - 4) доцільно враховувати особу правопорушника, як правило, це люди з високим інтелектом, нерідко готові до зустрічі з правоохоронними органами;
 - 5) у випадку, якщо протоколу огляду не буде складено, проведення огляду місця події і всі подальші зусилля зводяться на нівець, заповнити цей пробіл іншими слідчими діями практично неможливо.
- Таким чином, по справах про порушення прав інтелектуальної власності огляд місця події проводиться, як правило, до порушення кримінальної справи, оскільки характер події ще недостатньо ясний і не дає підстав для негайного порушення кримінальної справи. Лише отримані в результаті огляду відомості можуть послужити підставою для такого рішення.

Рішення про проведення огляду місця події повинне бути прийняте з урахуванням наявної інформації про злочин, після аналізу відомостей, які надійшли. Однак спочатку по об'єкту, де планується провести огляд місця події, співробітниками оперативних підрозділів департаменту боротьби з економічною злочинністю повинен бути проведений комплекс опера- тивно-розшукових заходів [2, с. 34; 3, с. 92-93].

При безпосередній підготовці до проведення огляду місця події необхідно: а) визначити коло осіб, які повинні взяти участь в огляді, у тому числі співробітників міліції, технічних помічників для допоміжних робіт, спеціалістів, понятих; б) проконсультуватися в компетентних осіб з таких питань: які відмінності має контрафактна продукція від оригінальної; яке устаткування й пристосування можуть бути використані для відтворення екземплярів контра- фактної продукції, виготовлення поліграфічних упакувань, захисних наклейок; які заходи необхідно провести для забезпечення збереження устаткування й інформації, яка зберігається в його пам'яті; в) визначити техніко-криміналістичні засоби, які бажано було б використати для пошуку, виявлення й фіксації слідів, обстановки; г) підготувати пакувальний матеріал, бланки для опечатування, пояснювальні бірки; д) вирішити питання з транспортним засобом, на якому потрібно добратися до місця події й вивезти звідти вилучене; є) по можливості заздалегідь визначити завдання кожному учасникові слідчої дії, попередити про заходи безпеки, вибрати правила й тактичні прийоми огляду.

У зв'язку з тим, що огляд місця події по справах про порушення прав інтелектуальної власності, як правило, проводиться протягом тривалого часу, необхідно планувати його проведення на ранковий час, тобто на початок роботи певної організації, підприємства чи торговельної установи, у якій буде проводитися огляд.

Знаючи приблизний механізм конкретного виду порушення прав інтелектуальної власності, маючи інформацію, отриману в результаті оперативно-розшукових заходів, при проведенні огляду місця події насамперед необхідно звертати увагу на:

- а) аудіовідеопродукцію (відеокасети, чи компакт-диски із записами аудіовізуальних творів);
- б) чисті компакт-диски чи відеокасети призначені для запису;
- в) поліграфічну продукцію для компакт-дисків і касет, засоби упакування;
- г) пристосування, які можуть використовуватися для тиражування контрафактної продукції й виготовлення підробленої поліграфії й голографії, а також іншу апаратуру, використовувану з подібною метою;
- д) зразки (майстер-касети, майстер-диски), використовувані як вихідні носії для тиражування;
- е) комп'ютери й носії інформації, на яких може міститися криміналістично значима інформація;
- ж) документи про діяльність індивідуального підприємця (організації, підприємства), у тому числі свідоцтва про реєстрацію підприємця (організації, підприємства), статутні документи організації (підприємства), договори оренди приміщення, бухгалтерську документацію й інші документи, які мають значення для справи;
- з) документи на контрафактну продукцію, які містять інформацію про кількість, асортимент, джерела надходження, канали збуту, у тому числі прайс-листи (списки реалізованої контрафактної продукції і переліки цін на неї), рекламні буклети, договори, доручення, товарно-транспортні накладні, чеки, цінники, журнали обліку клієнтів, зошити із продажу контрафактної продукції й витрату коштів і т. ін.;
- к) чорнові записи, у тому числі блокноти, зошити, щоденники, записи на окремих клаптиках паперу, які можуть допомогти виявити виробників і розповсюджувачів контрафактної продукції, а також зв'язки порушника й інші відомості, які мають значення для справи [3, с. 91-92].

Разом з тим, зосередивши увагу на контрафактній продукції, устаткуванні для її тиражування й документації, не можна забувати й про «традиційні» сліди (рук, ніг і т.ін.). Традиційні сліди найчастіше мають важливе значення у виявленні й викритті злочинців.

Результати огляду місця події фіксуються в протоколі, у якому повинні бути відображені всі значимі реквізити й хід слідчої дії. Об'єкти, які вилучаються, ретельно оглядаються і як можна точніше індивідуалізуються із вказанням їх стану на момент огляду (зокрема, при вилученні компакт-дисків вказується наявність пакувальних коробок фільму, голографічних марок, найменування правовласників на обкладинках відеокасет, цілісність целофанових упакувань і т.ін.).

Крім того, при вилученні відеопродукції необхідно перевірити й відобразити в протоколі огляду місця події наявність (або відсутність) документів, які дають дозвіл на даний вид діяльності (відтворення, прокат екземплярів аудіовізуальних творів) і інших документів, які мають значення для справи. При вилученні аудіовідеозаписуючої апаратури варто залишити компакт-диски, касети, записувані на момент початку огляду місця події, усередині апаратури. У протоколі ж відображається робочий стан виявленої апаратури й сам факт запису на компакт-диски чи касети фільмів із вказівкою їх назви [2, с. 35-36].

Об'єкти, які вилучаються, необхідно упакувати належним чином, опечатати й скріпити підписами учасників огляду.

У протоколі слідчої дії поряд з детальним описом обстановки й виявлених об'єктів в обов'язковому порядку фіксуються пояснення керівників і працівників підприємства, торговельної організації щодо факту порушення ними прав інтелектуальної власності [3, с. 92].

При необхідності в ході огляду місця події складаються схеми, плани місця події. Істотно підвищує результативність і наочність огляду - фотографування й відеозйомка.

Доцільно зазначити, що порушення, допущені при складанні протоколу огляду місця події, призводять до втрати доказового значення даної слідчої дії, і як наслідок цього - до відмови в порушенні кримінальної справи. Проведений нами аналіз матеріалів дослідчої перевірки показав, що оперативні працівники нерідко незадовільно проводять огляд місця події. Типові порушення й недоліки при проведенні огляду місця події й складанні протоколу даної слідчої дії такі:

- 1) не вказуються всі присутні при проведенні огляду місця події, причому не тільки співробітники міліції, але навіть особа, у якої вилучається контрафактна продукція (продавець або власник даної продукції);
- 2) не з'ясовується позиція особи, у якої вилучається продукція, щодо контрафактності даної продукції;
- 3) не оглядається й не відображається час роботи торговельної установи, правила прокату чи обміну й інша інформація для клієнтів;
- 4) не повністю або взагалі не описується обстановка місця події, не конкретизуються місця виявлення контрафактної продукції, а також інші предмети і документи;
- 5) відсутня належна послідовність при описі місця події;
- 6) не індивідуалізуються предмети і документи що вилучаються, при цьому іноді навіть не вказуються назви продукції, що і в якій кількості вилучено;
- 7) при здійсненні прокату і продажу відеопродукції не вказується, яка саме відеопродукція призначалася для продажу, а яка для прокату;
- 8) не вилучаються й не вказуються в протоколі товарні накладні, бухгалтерська документація, зошити здачі в прокат і продажу продукції, інші записи, квитанції, паспорта, які залишені в заставу за прокат продукції;
- 9) вилучені предмети й документи не упаковуються й не опечатуються;
- 10) хоча в протоколі описується контрафактна продукція, а також інші предмети й документи й фактично ці об'єкти вилучаються, однак у протоколі факт вилучення не відображається;

11) не вказується наявність або відсутність в особи, у якої вилучається контрафактна продукція, договорів і інших документів на цю продукцію;

12) у необхідних випадках (наприклад, при огляді у великих приміщеннях) не складаються плани й схеми;

13) не застосовується фото.

Іншого роду порушення - у ході огляду місця події вилучається контрафактна продукція не всіх правовласників, а тільки одного. Це пов'язане з небажанням оперативних працівників витратити час і сили на проведення заходів по встановленню всіх правовласників. Несумлінні оперативні працівники, виявляючи злочинні порушення прав інтелектуальної власності, керуються переважно прагненням поліпшити статистичні показники своєї роботи, не піклуючись про її якість. Такій поведінці багато в чому сприяє та обставина, що на показник розкриття не впливає вилучення контрафактної продукції всіх правовласників чи лише одного з них. Однак права інших правовласників порушуються. Для усунення порушень їх прав слідчому необхідно вирішити питання про додатковий огляд місця події, обшук чи виїмку.

Іноді оперативні працівники, які проводять огляд місця події, навмисно не вказують у протоколі ознаки, що індивідуалізують вилучені предмети. Їх індивідуалізація здійснюється пізніше у підрозділі органу внутрішніх справ, при цьому складається протокол додаткового огляду місця події з описом кожного примірника контрафактної продукції. Таку практику варто визнати неправильною, вона не відповідає вимогам кримінально-процесуального законодавства й сприяє різного роду зловживанням.

Слід зазначити, що в протоколі огляду місця події все повинне бути описано чітко й недвозначно, тому не допускається згадування таких слів, як «більшість», «близько», «приблизно» і т. ін. Не можна також вказувати, що продукція контрафактна. У випадку, якщо ознаки контрафактності явно виражені (наприклад, наявність кількох відеофільмів на одному компакт-диску, відсутність оригінального упакування й т. ін.), необхідно вказувати, що є ознаки контрафактності відеопродукції, при цьому вказати ці ознаки.

Дотримання вищезазначених криміналістичних рекомендацій, на нашу думку, значно підвищить ефективність та результативність огляду місця події по справах про порушення прав інтелектуальної власності.

Список використаної літератури:

1. Антонов В.П. Криминалистический порядок фиксации следов и предметов при производстве осмотра места происшествия // Прокурорская и следственная практика. - 2004. - № 3-4. - С. 193-206; Горшунов А.Е., Серебряная Т.В. Значение осмотра места происшествия при расследовании уголовного дела // Вестник Нижегородского ун-та им. Н.И. Лобачевского: Власть и право. - Нижний Новгород: Изд-во ННГУ, 2003. - Вып. 2 (7). - С. 217-219; Гульянц А.Г. Основные направления повышения эффективности осмотра места происшествия: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - М., 2005. Гульянц А.Г., Топорков А.А. Информационный потенциал осмотра места происшествия // Lex Russica. Научные труды МГЮА. - 2004. - № 3. - С. 763-775; Мамонов В.С. О фиксации результатов осмотра места происшествия // Российский следователь. - 2005. - № 11. - С. 3-6; Морозова Е.В. Следственные ошибки, допускаемые при осмотре места происшествия // Проблемы конституционного, административного права и правоохранительной деятельности: Сб. науч. стат. - Екатеринбург: Изд-во Урал. юрид. ин-та МВД России, 2004. - Вып. 2. - С. 142-147; Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: Наук.-практ. посіб. / В.П. Бахін, Н.І. Клименко, А.В. Старушкевич та ін. / За ред. П.В. Коляди. - К.: ЮрІнком Інтер, 2005. Статкус В.Ф. Осмотр места происшествия (правовые, организационные и техникриминалистические проблемы) // Криминалистика. XXI век: Матер. конф.: в 2-х т. - М.: Изд-во ГУ ЭКЦ МВД России, 2001. - Т. 2. - С. 161-166; Феоктистов А. Осмотр места происшествия: уголовно-процессуальные проблемы // Законность. - 2006. - № 2. - С. 29-31; Хижняк Д.С. Осмотр места происшествия: Учеб. пособ. - Саратов: Научная книга, 2005. та ін.
2. Расследование преступлений о нарушении авторских и смежных прав. Особенности / Б.Д. Завидов, В.Н. Исаенко, С.Ю. Лапин и др. / Общ ред. Т.А. Боголюбова. - М.: Изд-во ПРИОР, 2001.
3. Коваленко Д.А. Особенности доказывания преступного нарушения авторских и смежных прав. - М.: Юрлитинформ, 2004.